

Direnif, Kimlik ve Yeniden Doęuř

Esra Kahraman

Kadınlar Direniřiyle Yaşama Y6n
Veriyor

Ezgi elik

G6 ve Kadın

Yüksel Mutlu

Alevi Katliamları...

Rojdan Erez

Umut, Bu Topraklarda
Ekilen İlk Tohum

Didem Yılmaz

Eril Edebiyata Karşı Bir Duruş:
Leyla Erbil

İÇİNDEKİLER

1 Kadınlar Direnişiyile Yaşama Yön Veriyor
Esra Kahraman

5 Göç ve Kadın
Ezgi Çelik

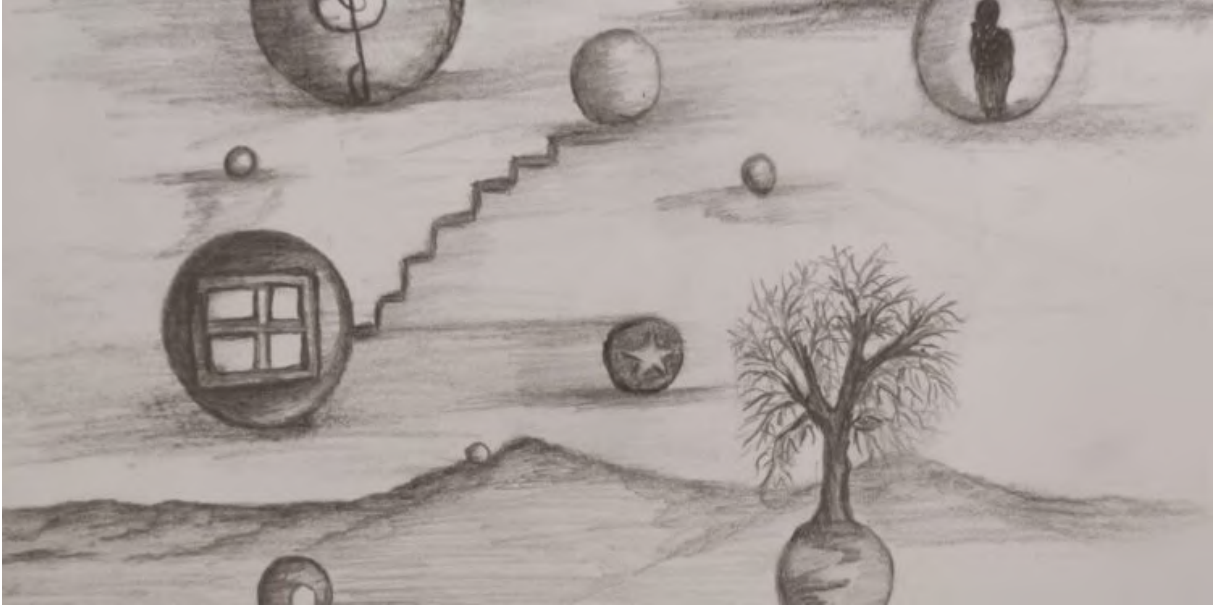
11 Alevi Katliamları...
Yüksel Mutlu

17 Umut, Bu Topraklarda Ekilen İlk Tohum
Rojdan Erez

20 Eril Edebiyata Karşı Bir Duruş: Leyla Erbil
Didem Yılmaz

Kadınlar Direnişiyile Yaşama Yön Veriyor

Esra Kahraman-26 Ocak 2025

Çizim:Leyla Saraç

Dünyada direnişe, mücadeleye, devrime örnek teşkil edecek nadir oluşum Rojava'lı kadınların direnişidir. Elbette bunun temel sebebi varlık ve yokluk savaşı veren kadınların ön saflarda yer alması ve edindikleri ideolojinin merkezine kadını-doğayı-çocuğu koymuş olmasıydı. Üstelik bunun ırk ya da milliyet üzerinden bir ayrılık noktasına sığdırılmadan, bütün farklılıkları kapsayıcı olması kaynaklıydı

Tarih boyunca insanlar şiddet, baskı ve savaşla birlikte doğa ve insan kaynaklı birçok felaketi yaşadı. Erkek aklının yarattığı bu şiddet ve felaketlerden en fazla kadın ve çocukların mağdur olduklarını tarihten günümüze değin okuduk, yaşayarak tanıklık ettik.

Peki kadınlar neden savaşların ve felaketlerin en çok etkilenenidir?

Devletli uygarlığın doğuşuna götüren ve sonrasında da devletli uygarlığın temeli haline gelen insanın; insanı, doğayı ve emeği tahakkümü altına alma arzusu ve bu arzusunu bütünüyle egemen kılmak için başvurduğu yöntemler insanlık tarihinin en kanlı savaşlarına neden olmuştur. Devletli uygarlık tahakkümcü politikalarını mutlak kılmak için toplumsallığı yaratan ahlaki politik toplum değerlerini yok etmeyi amaçlamış ve bunun için başvurduğu yöntemler de ilk olarak toplumu toplum yapan, toplumsal değerleri yaratan ve insanın hem insanla hem de canlı cansız tüm doğayla barışını yaşamla olan bağıyla kuran kadını hedef almıştır. Bu saldırıların karşısında da elbette bir karşı direnişin örgütlenmesi kaçınılmazdır.

Savaşlar erkekliği, tecavüzü, tacizi, açlık ve yoksulluğu beraberinde getiren, kapitalist modernitenin en yoğun halidir. Nihai hedef irade ve varlığın kırımıdır. Savaşların genellikle faili devletlerdir, devletin icat edilme şekline baktığımızda; tekçilik, eşitsizlik ve bu eşitsizliğin içinde de özellikle toplumsal cinsiyet eşitsizliğine dayalı politikaları ile varlığını sürdürme amaçlı kurulmuş aygıtlardır. Tekçiliğin ve bu tekçiliği sürdürmenin mümkün hali tarih boyunca doğrudan veya dolaylı olarak türlü şiddet biçimlerini uygulamak olmuştur. Bunun karşısında da toplumlar içerisinde her zaman mücadele eden bir kanat oluşsa da özellikle kadınlar, bu noktada ön plana çıkmıştır. Kadınların bu mücadele tarihi de az işlenmiş ya da neredeyse hiç görülmemiştir. Bu mücadele tarihinin işlenişinde de odağa erkekler alınmıştır. Ancak biliyoruz ki kadınlar özgür ve eşit bir yaşam için mücadele etmiş ve etmeye de devam ediyor. Eşit ve özgür bir yaşamı savunmak erkek devletler tarafından her zaman tehlikeli bulunmuş ve bunun karşısında savaş politikaları ile kadın kırımları gerçekleştirilmeye çalışılmıştır. Kapitalist moderniteye dayalı tekçi ulus devletlerin amacının eşit ve özgür yaşamı yok etmek olduğu yerde, kadınların da eşit ve özgür bir yaşamı inşa etme amacının olduğunu düşünürsek savaşta kadınlara yönelimin nedenini daha net görmüş oluruz.

Savaş ve Kadınlar Açısından Psikolojik Boyutu

Savaşlarda kadınlara yönelimin türlü etkileri vardır bunların birey üzerindeki en büyük etkilerinden birisi ruhsal olarak travmatize olma ve bu travmatize olma durumunun öğrenilmiş çaresizliği beraberinde getirmesidir. Savaşların irade kırımı olduğunu öğrenilmiş çaresizlikle de anlamak mümkündür. Ruhsal travma tanımsal olarak, kişiyi aşırı korkutan, dehşet içinde bırakan, çaresizlik yaratan, durumlardır. Daha geniş açacak olursak “Kişinin kendisi, ailesi ya da yakınlarının fiziksel bütünlüğüne ya da yaşamına yönelik ciddi bir tehdidin olması, evinin ya da içinde bulunduğu toplumun hasar görmesi, bir başka kişinin ciddi biçimde yaralanmasına ya da ölümüne tanık olmak gibi normal insan yaşantısının dışında olan ve herkeste fark edilir düzeyde stres yaratan, şiddeti yüksek, beklenmedik olaylardır. Sonrasında oluşan tepkiler ise, depresyon, intihar eğilimi, içe çekilme, tahakkümü kabul etme ve iradenin güçsüzleşmesi gibi tepkiler oldukça görülen tepkilerdir. Elbette umutsuzluk sonrasında süregelen olarak gerçekliğini gösterecek en büyük tepkilerden birisidir.

Şengal halkının 73. Ferman olarak adlandırdıkları en son 2014’te yaşanan soykırımda IŞİD çeteleri tarafından yüzlerce kadın tecavüze uğramış, yüzlercesi de esir alınmıştı. Kurtulan kadınların deneyimlerini dinlediğimizde bu umutsuzluk ve tükenmişlik tepkilerini görmemek mümkün değildir. Yerinden edilmek, bedeni üzerinden irade sahibi olmadığını

göstermeye çalışarak tecavüz etmek, tahakküm altına almaya çalışmak... Bunlar Şengal’de kadınların savaş meydanında yaşadığının birkaçı sadece. Bunların yaşanması tüm dünyada duyulmuş olup yaşayan veya yaşamayan kadınların güven duygusunu yerle bir ettiğini söylemek yanlış olmayacaktır. Bu sadece Şengal ile sınırlı değil tabii, Suriye’nin birçok kentinde yine aynı zihniyet ile IŞİD çetelerinin savaşta en çok yöneldiği, tecavüz ettiği esir aldığı ve üzerinde tahakküm kurmaya çalıştıkları, kadınlardı. Hamas’ın 7 Ekim saldırılarında da çok farklı bir durum gözlenmemiştir. Bedeni kanlar içerisinde sergilenen kadınların günlerce tüm dünyanın gündeminde olan görüntüler olduğunu görmüştük. Savaşlarda tarafların nihai amaçları her ne kadar farklı olsa da kadınların savaşlarda yaşadıkları benzer olmuştur. Çünkü savaşların cinsiyeti erkektir, erkeklik pratikleridir.

Öğrenilmiş Çaresizlikten, Tükenmişlikten Direniş

Kadınların yaşamları boyunca aile, erkek, devlet gibi tekçi yapılarla mücadele içinde olduğu ve bu mücadelenin eşit ve özgür bir yaşam mücadelesi olduğunu çok iyi biliyoruz. Eşit ve özgür bir yaşam derken tüm toplumun eşitliği ve tüm toplumun özgürlüğü mücadelenin nihai amacıdır. Dünden bugüne savaşlara karşı barış diyen kadınlar savaşlar olmasa da erkek devlet şiddetine, aile içerisindeki şiddete, toplumsal şiddete ve şiddetin her türüne karşı isim ve yöntem değişmiş olsa da mücadelesini ve dayanışmasını sürdürmüştür. Türkiye’de hatırlanan ilk güçlü eylemin 1987 de Çankırı’da Mustafa Durmuş adlı bir hakimin, dayak nedeniyle boşanmak isteyen bir kadının davasını, “Kadının sırtından sopayı, karnından sıpayı eksik etmemeli” diyerek reddetmesi sonucu Türkiyeli kadınların topyekûn olarak dayağa karşı dayanışma kampanyası başlatmasıydı. Adaletin de erkek olduğu tekçi ulus devletlerinde, kadınların dayanışması ve bu dayanışma ile kampanyalar ve çıktılar paylaşması kaçınılmazdır. Bu kampanya sonrası ise Barış İçin Kadın Girişimi gibi yukarıda da bahsettiğim şekilde kadınların savaşlara ve şiddete karşı her zaman eşitliği ve barışı istediği yerden söz kurup dayanışma ile bu sözü yükselttiğini gördük. Dayanışma ve mücadele ile kadınlar gerek savaşlarda gerekse kendileri ve bedenleri üzerinde yürütülen savaş politikalarına karşı tüm toplumla birlikte direnişi örgütleyip bu direniş ile özgürlüğü amaçladı.

Savaş meydanlarında bedenleri sergilenen kadınlar, türlü vahşet biçimiyle katledilen kadınlar, yaşamı boyunca psikolojik, ekonomik, fiziksel şiddete maruz kalan kadınlar, cinsel şiddete tecavüze maruz bırakılan kadınların varlığı kadın hareketlerinin mücadele sebeplerinden birkaçı olmuştur. Savaşlarda kadınların en dezavantajlı grup olduğu inancı ve bunun beraberinde getirdiği öğrenilmiş çaresizliğin duvarını dayanışma ile yıkan kadınlar elbette psikolojik olarak güçlü hissedip öz gücünün farkında oldukça dayanışma

duvarını daha sık örmeye başladı. Bu mücadele gün geçtikçe büyüdü öyle ki Rojava’da, Şengal’de, Gazze’de tacize tecavüze doğa kırımına karşı öz savunmasını gerçekleştiren kadınların varlığı ve direnişi dünya halklarına umut oldu. Umutsuzluğun yerini direnişin dayanışmanın umuduna bırakmak her kadın için travmaların doğal iyileştirici gücü oldu.

Taraflar arasındaki savaşların ilk hedeflerinin doğa talanı ve kadın bedeninin savaş meydanlarında pazarlanması olduğunu yakın dönemde Gazze’den Şengal’e, Hamas’ın İsraili kadınlara muamelesinden Kobane’ye çok yakından ve net bir şekilde görmüş olduk. İlginç olan ve ancak az sorgulanan durumlardan biri zıt olan, karşılıklı savaşan ve ideolojilerinin ya tanrıya hizmet güderken ya da dünyada daha iyi bir yaşam iddiası taşıırken ellerindeki silahı kadına, doğaya, çocuğa doğrultan bu devletlerin ya da silahlı güçlerin aynı yöntemi kullanmasıdır. Bunun bir kırılması yaşandı ki dünyada direnişe, mücadeleye, devrime örnek teşkil edecek nadir oluşum Rojava’lı kadınların direnişidir. Elbette bunun temel sebebi varlık ve yokluk savaşı veren kadınların ön saflarda yer alması ve edindikleri ideolojinin merkezine kadını-doğayı-çocuğu koymuş olmasıydı. Üstelik bunun ırk ya da milliyet üzerinden bir ayrılık noktasına sığdırılmadan, bütün farklılıkları kapsayıcı olması kaynaklıydı. Bugün dünyanın başka yerinde görünmeyen Jinwar Köyü kadınların kendi yaşamlarını inşa edebilecek ve yeniden yaratmanın nasıl mümkün olabileceğini iyi okumamızı sağlayan da bu kadın devrimidir. Kapitalist/modernist devletlerin “sığınma evi” diye kadınları hapsedtiği alanlardan, uzaklaştırma verilen erkeğin kadının evinde kadını katlettiği bir düzenin asla biz kadınlar için hayat sağlayıcı olmayacağını devletlerin kendisi de biliyor ve biz daha fazlasını talep etmekten hatta istediğimizi almaktan asla geri duramayız, önümüzde capcanlı bir örnek var; kadınlar toprağa dokunabiliyor, gökyüzünü istediği kadar görebiliyor, evini kendisi inşa edebiliyor ve özgürce koşabiliyor; üstelik geliştirdiği öz savunmasıyla korkmadan, tereddüt etmeden bunları yapabiliyor.

Kadınlar tarih boyunca mücadele etmekten vazgeçmedi; bizlere aktarılanlar ve dayatılanlar üzerinden çaresizlik kabul ettirilmiş, haklarımız için daha yüksek sesle ve ortak mücadeleyle bir araya geliyoruz engellenmişse de bugün artık daha fazlasına sahibiz; ortak zeminde tüm kadınlar olarak sesimiz daha gür çıkıyor. Bu ses Rojava’dan Hindistan’a Rohilat’tan Afganistan’a kadar ortak bir dayanışma ile aynı ses olarak yükseliyor. Nihai olarak kadınlar bin yıllardan beri her dönem direniş ve dayanışma ile barışı örmeye devam ediyor ve bu barış ile yaşama yön veriyor.

Göç ve Kadın

Ezgi Çelik-26 Ocak 2025

Evimiz suyun öteki tarafında

Bitap dalgaların öteki tarafında.

Selvi ormanlarının ardında

Rüyada, bir uykuda. *

İnsanların ev ile kurduğu bağ, evde oluşa dair hisleri, evi özleme ya da eve varmaya ilişkin yaşanmışlıkları çoğu zaman sanatın vazgeçilmez bir konusu olmuştur. Haksız bir çaba da değildir bu konuyu işlemek. Çünkü insan özünde hep güvenli bir alana ihtiyaç duyuyor ve dönüp dolaşıp vardığı nokta o meşhur ihtiyaçlar hiyerarşisinde en alt basamağına denk gelen, fiziksel-duygusal temel ihtiyaçlarını karşıladığı yer oluyor ve bu da bir evdir genelde. Yerleşik hayata geçişle beraber topluluklar yaşamlarının bir bölümünü (büyük ya da küçük bir bölümünü; bu fark etmeden) geçirdikleri mekanları (bu cümle için evleri) her daim özenle korumuşlardır, yapılan kazılarda barınma alanlarında, evlerde bulunan değerli süs eşyaları aslında bu mekâna verdikleri önemin de bir göstergesi olmuştur. Geçmiş dönemden günümüze geldiğimizde ise bu durum pek değişmiş sayılmaz. Yaşadığımız evlerimizi huzur duyacağımız mekânlara dönüştürme arayışı/eylemleri hep olagelmıştır. Sevdiğimiz, bizim için anlamı olan bir nesneyi evin baş köşesine yerleştirmek, her gözümüz takıldığında bizde yarattığı duyguyu tekrar tekrar deneyimlemek de bu mekânda, evde hissettiğimiz huzura dahildir. Ancak gelelim asıl

meseleye ki; oda bu huzur bulduğumuz mekânların terkine dair olan göç etme, zorla yerinden edilmedir.

Göçün insanlık tarihi kadar eski bir tarihi vardır, topluluklar varlıklarını devam ettirebilmek için gerekli koşulların olduğu yerlere durmadan göç etmişlerdir ve bu şekilde varlıklarını sürdürebilmişlerdir. Yaşayabilecekleri, gıdaya ulaşım soylarını sürdürebilecekleri, inançsal ritüellerini gerçekleştirebilecekleri mekânlarda, alanlarda uzun süreli konaklamalarla yerleşim merkezleri oluşturmuşlardır. Bu süreç milyonlarca yılların ardından günümüze çok farklı değişikliklere uğrayarak, özellikle ulus devletlerin şekillenmesiyle birlikte, sınırların çizildiği ve bu sınırların ihlal edilemez oluşları kuralına kadar sürüp gelmiştir. Başka bir yazının konusu olabilecek olan bu sürece girmeden bu yazının meselesine gelmek isterim ki bu da kalın tel örgülerle, hendeklerle, kimi zaman mayınlarla kimi zaman aşılmaz duvarlarla örülmüş bu sınırları aşmak, yani göç etmek zorunda bırakılmaktır. Bir zamanların normali hatta kaçınılmazı olan göç etme hali ne oldu da günümüzün en derinlikli, çözülemez meselelerinden biri haline geldi? Bu göç etmenin nedenleri olarak önümüze çıkan sebepler nelerdir, kadınlar için bu sebepler nelerdir? Her yıl milyonlarca insanın düzenli veya düzensiz bu yer değiştirme halinin asıl aktörleri kimlerdir? Peki bu göç yollarına çıkan kadınların öncesi, sonrası ve sonrasında varışta karşılaştıkları gerçekler nelerdir? Her sene özellikle Uluslararası Göç Örgütü’nün paylaştığı raporlar bizlere neyin verilerini sunuyor, peki ya bu rapora girmeyenler, sayısal da olsa bir veriye dönüşemeyenler, onların hakikatlerini kim bizlere sunabilir artık? Her şeyden öte, yıllık yayınlanan bir raporda sayısal bir veri olmanın ağırlığına ne demeli ya...

Bu süreci anlamaya, okumaya çalışırken göç/zorla yerinden edilme/göçmenlik/mültecilik /ilticacı olma gibi birçok farklı kavram çıkıyor karşımıza ve bu kavramların hepsini birbirinden ayıran farklı durumlar var. Bu farklı durumlar (statülerde diyebiliriz) elbette ki devletlerin, hükümetlerin kendi belirledikleri olmasına ve birçok yeni/kendi kavramını literatüre kazandırmasına rağmen göçün ‘kadın hali’ ya da göçün feminizasyonunun tartışılması, göç çalışmalarında kadınlara dair verilerin ayrıca tutulması, feminist hareketlerin büyük çabaları neticesinde çok sonralara kalmıştır ne tesadüftür ki! Erkek egemen sistem biliminin, yaptığı araştırmalarının hep erkek odaklı olması bizleri her seferinde şaşırtsa da bu duruma ısrarla karşı duran kadınların gösterdikleri büyük çabalar, verdikleri savaşlar yine yolumuzu aydınlatan en büyük fenerler olmaktadır.

Göç çalışmalarına kadınların da “dahil edilmesinin” izini sürerken karşımıza ilk çıkan, başlangıç noktası olarak görülen Mirjana Morokvasic’in (1984) “Göçmen Kuşlar Aynı

Zamanda Kadındır” adlı makalesidir. Ardından kadınların göç yollarında karşılaştıkları özgün durumların/olayların araştırılması ve çalışmalarda yer bulması süreci gelmiştir. Örneğin göçün feminizasyonu terimine, Uluslararası Göç Örgütünün yayınladığı Göç Terimleri Sözlüğü’nde 2009 yılında rastlıyoruz: “Göçte gittikçe artan kadın katılımı (dünyadaki göçmenlerin % 49’u kadın). Son yıllarda göçmenler arasında kadınların oranı büyük ölçüde değişmezken, göçte kadınların rolü ciddi anlamda artmıştır. Kadınlar artık bir hane üyesi olarak göç etmek yerine daha bağımsız bir şekilde hareket etmekte ve istihdama aktif olarak katılmaktadır. Göçte kadınların sayısındaki artış, cinsiyete dayalı bazı hassas göç biçimlerine yol açmıştır. Örneğin, ev hizmetlerinde ve bakım işlerinde çalışan kadınların ticari amaçlı göçü, seks sektörü için kadınların göç etmesi ve kadın ticareti ve evlilik amacıyla kadınların organize göçü. Bu istihdamların bir kısmının düzensiz olması nedeniyle, kadın göçmenler çoğu zaman istismar bakımından daha büyük risk altındadır.” şeklinde bir açıklamayla yer verilmiştir (her ne kadar bu açıklamada “seks sektörü” şeklinde yazılanı doğru bulmasam da yazı etiği gereği alıntılanmayı birebir aktarırken, yaşananların “sektör” olarak tanımlanmasının en hafif tabir ile kadınlara/çocuklara/LGBTİ+’lara dayatılanın fuhuş bataklığı olduğunu gizlemeyi; pasaportlarına el konularak şantajla, tehditle her türlü tacizin, tecavüzün, insanlık dışı muamelelerin yapılmasını doğru kelimelerle adlandırmamayı ise bu gerçekliğe karşı kör olmakla nitelendiriyorum). Bu açıklama bizlere kadınların zamanla farklılaşan göç nedenlerini, göç yollarında karşılaştıkları eşitsizlikleri, şiddeti, taciz-tecavüzleri ve varış noktasında onlar için önceden çizilmiş kaderlerini göstermede bir nebze de olsa bilgi verse de bunun kimi özgünlükleri yakalamada yetersiz, eksik olduğunu görmeliyiz; ki ancak böyle bir eksikliği görme haliyle yeniden yaratacağımız mücadele, yaşanan bu sürece dair farkındalıkları geliştirip, mücadele yol yöntemlerini dönüştürüp, genişletip aynı zamanda göçmen/mülteci/ilticacı kadınlarla dayanışma ağlarını örmede bizlere rehberlik edecektir. Kadın ve göç alanına dair yapılan özgün çalışmalarda bir artışın olması bu çalışmaların birer farkındalık yaratması, toplumlarda karşılık bulması ve bir hareketliliğe dönüşmesi, eksiklerini gören bir yerden yapıcı tartışmalarla ileriye götürülmesi gereken bir sürece de işaret etmektedir.

Zorla yerinden edilmeye, göçe zorlanmaya son yıllarda yeni nedenler eklense de (mesela iklim krizi ve gıda güvencesizliği gibi) bu nedenlerin özellikle daha kırılgan olan gruplar üzerindeki etkisine daha fazla odaklanan çalışmalar yapılması önemlidir. Çünkü göç öncesi, sırası ve sonrasında yaşanan her bir deneyim bireysel olarak çok kıymetliken bu deneyimlerin paylaşılması, yüksek sesle haykırılması erkek egemen kapitalist sistemin çözülmesi, her bir bireyde bu sistemin etkilerinin özgünlüklerinin görülmesi, karşı

mücadelenin örölmesinde bu özgülölüklerin de yakalanarak geniş bir yelpazede enternasyonal dayanışmanın daha güçlü örölmesinde çok anlamlıdır.

Karşılaşılan cinsiyetçi tutumlar sadece yol güzergahıyla sınırlı kalmamaktadır. Maalesef ki varış noktalarında da kadınları cinsiyetlendirilmiş çalışma alanları, cinsiyetçi sözler ve eylemler beklemektedir. Özellikle Avrupa Birliği üyesi ölkelerde göç politikalarını belirleyen belli hukuksal çerçeve karar mekanizmaları ve sivil alanda çalışmalar yürüten kuruluşlar olsa da (ki bu kurumların işleme mekanizmaları ve yeterliliği de ayrıca bir soru işaretidir), bu kararların uygulanmasında, çalışmaların yürütölmesinde karşılaşılan cinsiyetçi yaklaşımları görmemek için cinsiyet körü (gender blind) olmak gerekir. Bu ayrımcılıklar elbette sadece cinsiyete yönelmiş olmakla sınırlı kalmıyor, büyük bir kısım insan, özellikle sahip oldukları ya da kendilerini tanımladıkları ulusal kimliklerinden kaynaklı da birçok ayrımcılığa maruz kalmaktadır. Son süreçte özellikle Almanya’da Belçika’da Kürtlere karşı gerçekleştirilen ırkçı saldırılar (bunlar sadece sokakta yaşanan saldırılar değildir, kamplarda da birçok ırkçı saldırılar yaşanmaktadır) birer örnek niteliğindedir. Ancak bu tarz ırkçı saldırıların yanında bazen de ölkeler arasında sığınmacıların siyasi anlaşmazlıklarda pazarlık konusu yapıldığını görürüz. Buda bizlere bir kez daha aslında ulus devletlerin çıkarları söz konusu olduğunda halklar için gidilebilecek güvenli bir yerin hiçbir zaman var olamayacağına, egemenlerin yarattıkları bu hukuk mekanizmasının da insan onuruna yaraşır bir yaşamın hukuksal sistemini hiçbir zaman kuramayacağına da bir işaret gibidir adeta. Başkaca bir işaret ise; özellikle güvenlik, terör, savaş nedeni göçlerin daha fazla yaşandığı son yıllarda göç yollarında karşılaşılan, tamamen insanlığa yönelik en ağır suçlardan sayılabilecek pratiklere karşı ulus devletlerin sessizliği hatta savaşı körükleyen tutumlarıdır. Şengal’de, Afganistan’da, Rojava’da savaş/güvenlik nedeni yaşanan göçlerde insanların nasıl kaderlerine terk edildiklerine hepimiz şahit olmuşken; bu göçlerin arkasında yatan asıl gerçekliği de görmek, ulus devletlerin kendi çıkarları gündem olduğunda farklı coğrafyalardaki toplumsallıklara nasıl düşman olabilecek bir mekanizmaya dönüşebileceklerini bizlere tekrar hatırlatmaktadır. Bu savaşlar ve sessiz kalışlar tam da kutsal olan yaşam hakkına yöneltilmiş -özelde kadın ve çocuklara yönelik- saldırıların birer çarpıcı örnekleri olmuştur.

Zorla göç ettirilmiş, yerinden edilmiş birçok kadının; yazının başında bahsini ettiğimiz yeni ve yaşanılabilir bir hayatı kurmak, kendilerine ait bir alana sahip olmak, kendilerine ait huzurlu bir mekân yaratmak amaçlı yeniden yola çıkarken; bu yolda ve varışta karşılaştığı gerçeklik maalesef çoğu zaman bu hayalin, kurulan düşün tam tersi olmaktadır. Hangi

sebeple olursa olsun, zorla yerinden edilen kadınlar göç yollarında birçok cinsiyetçi söylem-hareket, taciz ve hatta tecavüzlere maruz kalabiliyor. Canı pahasına çıktığı bu yolun sonunda istediği yere varmış olsa dahi bu sefer bu varış noktasında çeşitli katmanlı şiddet türlerini yaşayabiliyor. Ayrımcılık, hukuksal mekanizmaya ulaşamama, kamplarda özel alana sahip olamama, özel ihtiyaçlarını temin edememe ve hatta yeterli sağlık hizmetine ulaşamamaya kadar sıralayabileceğimiz derin yoksunluklarla yüz yüze kalabilmektedir. Dış göçte karşılaşılan zorluklarla ilgili kısaca bunlardan bahsedebilirken iç göçte yaşanan sorunların da kısmen benzer olduğunu tahmin edebiliriz. Elbette kendi kentinde olmak bir nebze de olsa daha kolay bir yeni hayatı kurma olanağı sağlasa da doğup büyüdüğü, kendini var ettiği ve ait hissettiği toplumsallığından, mekânlarından koparılan kadınların derin depresyonlar yaşadığını tahmin etmek zor olmasa gerek. SAMER'in TÜİK'in 2000-2023 yıllarını kapsayan intiharların nedenlerini, yöntemlerini ve yaş gruplarına göre dağılımını incelemek amacıyla yaptığı çalışmasının verilerine dayanarak hazırladığı İntihar Verileri Çalışma Raporu hakkında açıklamada bulunan Yüksel Genç'in; son 10 yılda bölge illerinde kadın ve ergenlerin intihar vakalarındaki artışına dair yaptığı tespit zorla dayatılan iç göçün toplumsallık üzerinde yarattığı psikolojik tahribatın boyutunu görmek açısından çok önemlidir.^[1] İntihar vakalarındaki artışı zorunlu iç göçün yaşandığı süreçlerde daha fazla gözlemlemek ve buna dikkat vermek çok önemliyken, dış göçte de özellikle varış yerlerinde kadınların da benzer olaylar (intihar vakaları) yaşadıklarını akılda tutmak gerekir. Elbette çok farklı ve katmanlı sorunlar da yaşanmaktadır; bunlardan belki de en önemlisi kadınlara dayatılan kimliksizleştirme politikalarıdır. Kendilerine nefes alabilecekleri bir alan yaratma telaşı içine girmişken kişilerin karşı kaşıya kalabileceği asıl büyük tehlikelerden birinin de onu kimliksiz bırakacak bir yaşam pratiğine sürüklenmesidir. Daha çok temizlik, bakım gibi cinsiyetlendirilmiş işlerde çalışmak zorunda bırakılan kadınlar çoğu zaman ne kendilerine ait bir alana sahip olabiliyor ne de kendilerini gerçekleştirebilecek bir zamana. İçinden çıkıp geldiği kültürü, dili, inancı, onu o yapan bütün birikimi arkasında bırakıp yeni bir hayata adapte/entegre olmaya çalışan (buna mecburdur çünkü) kişi adeta kendisine, kendisini tanımladığı kimliğe yabancılaşıyor. Bu yabancılaşma da beraberinde yalnızlığı, -ait olduğunu hissetmediği- toplumdan kopukluğu ve en nihayetinde de bir hiçlik duygusunu getiriyor. Belki de göç yoluna çıkarken bütün çabası kendisi olarak yaşamak iken kişiler, çoğunlukla bu yolculuğun sonunda kendisine dair var olanı da kaybediliyor. Çünkü göçün günümüzdeki karşılığı biraz da buna denk gelmektedir: köklerini yitirmek, köksüzleşmek ve kuru bir dal gibi rüzgâra kapılıp oradan oraya savrulmak.

Kadınların kendilerini ve doğalında toplumsallığı var eden o enerjisinin, bağının, gücünün, bilgisinin toplumundan koparıldığında yaşayacağı yalnızlık duygusu da daha derinden sarsıcı olacaktır. Bu yüzdendir ki kadınlar nereye giderse gitsinler kendilerini ayakta tutacak, toplumunu, kültürünü hatırlatacak, onlara başlarına ne gelirse gelsin eşlik edecek hakikatlerinden bir parçalarını daima yanlarına alırlar. İşte bu küçük parçalardır ki erkek egemen sistemin parçalamak, yok etmek, el koymak istediğidir. Ancak kadınların enternasyonal dayanışma ağları bu sistemin önünde duracak en güçlü yapılar olacaktır. Bizlere düşense bu yapıları daha da sağlamlaştırmak adına bu ağlara sahip çıkmak ve onları daha güçlü kılmaktır, bütün kadınların tam da ait oldukları toplumlarının merkezinde, kendilerine ait birer oda yaratabilme olanağına sahip olana kadar direnmektir.

Son Not:

*Khooneye Ma şarkısından bir mısra.

Alevi Katliamları...

Yüksel Mutlu-26 Ocak 2025

“Eğer kişi Yahudi olarak saldırıya maruz kalıyorsa, kendisini Yahudi olarak savunmalıdır. Alman ya da dünya vatandaşı ya da insan hakları savunucusu (ya da her neyse) olarak değil. (Hannah Arendit)

Alevilere yönelik katliamlar, bu topraklarda yüzyıllardır fiziksel ve kültürel boyutlarda devam etmektedir. Aslında Osmanlı’dan Cumhuriyet Dönemi’ne kadar Alevilere yönelik birçok katliam ve bu katliamlara karşı direnişler söz konusu. Ancak biz bugün Osmanlıyı değil kısaca Cumhuriyet Dönemi’ndeki Alevi katliamlarının günümüzdeki yansımalarına ve Suriye’deki olası Alevi katliamının yarattığı korku, kaygı ve bunun Türkiye’deki alevi toplumunun ruh haline yansımalarına değineceğiz.

Bütün inançlar kendilerini en güçlü şekilde ifade etmeye çalışırlar. Bunu destekleyen destanlar, söylenceler sözlü tarih olarak ağızdan ağıza günümüze kadar gelmiştir. Özellikle de azınlıkta kalan inançlar ve hiçbir egemenliği kabul etmemiş olanlar, devletlerin ve iktidarların egemenliğine girmeyenler için durum budur. Bu oluşumun, şekillenişin insanla ilişkisi kadınla ilişkisi, doğayla ilişkisi o inancın tezahürüdür aynı zamanda. Mezopotamya topraklarında iktidarlaşmamış, iktidara meyletmemiş birçok inanç bulunuyor. Bundan dolayı da sürekli baskıyla karşı karşıya kalmışlardır. Aleviler, Kakailer, Ezidîler inançlarından dolayı bu baskıya maruz bırakılanlardandır. Devletli, iktidarcı sisteme uymadan yaşam sürdürmek o kadar da kolay değil; Sürekli tehditle, ölümle, yok olmakla karşı karşıya kalmaktır, öteki olmak ve saldırılara hedef olmaktır. Bütün bu baskı ve kıyım rağmen bu inancaların günümüze kadar varlığını koruması da

elbette kolay olmamıştır. Tüm baskılara rağmen kendini sözlü gelenekle 21.yüzyılın başına taşıyabilmek ciddi bir direnişin, mücadelenin sonucu olup önemini korumaktadır. Mesela Türkiye’ de kesin bir sayı olmamakla birlikte Alevi nüfusunun 15-20 milyon civarında olduğu sanılmaktadır. Bu belirsizliği yaratan da yine baskılardır. Alevilerin de diğer fiziksel soykırıma uğrayanlar gibi travma psikolojisi yaşadıkları görünüyor. Alevilerin bugün bile maruz bırakıldığı olumsuzluklar bunun bir parçası olarak gerçekliğini korusa da temel sorunların başında tarihsel nedenler gelmektedir. Cumhuriyet Dönemi’ndeki başlıca Alevi katliamları ve inanç önderlerinin katliamları Alevilerin zihninde hep canlıdır. Bunlardan bazıları;

6 Mart 1921, 20 Haziran 1921 Koçgiri Katliamı

1937 Alişer ve Zarife Ana’nın katli (Dersim)

4 Mayıs 1937/1938 Dersim Soykırımı,

15/17 Kasım 1937 Pir Seyit Rıza ve arkadaşlarının idamı (Elazığ- Buğday Pazarı Meydanı)

1938 Zine Gediği Katliamı (Dersim, Erzincan arası, 95 kişi kurşuna dizilir.)

2 Haziran 1966 Ortaca (Muğla) Saldırısı

1968 Hekimhan (Malatya) Saldırısı

11 Haziran 1967 Maraş/Elbistan Saldırısı. (Mahsuni Şerif konseri sonrasında)

1 Mart 1971 Hatay/Kırıkhan Saldırısı

18 Nisan 1978 Malatya Katliamı

4 Eylül 1978 Sivas Katliamı

19/24 Aralık 1978 Maraş Katliamı

3-4 Temmuz 1980 Çorum Katliamı

2 Temmuz 1993 Madımak/Sivas Katliamı

12 Mart 1995 Gazi/İstanbul Katliamı

14/15 Mart 1995 Ümraniye/İstanbul Katliamı

Bu katliamlar sadece Cumhuriyet Dönemi Alevi katliamlarıdır. Tüm katliamlarda olduğu gibi, sonunda Aleviler ekonomik ve siyasal olarak büyük mağduriyetler yaşadılar, fiziksel kırımlara uğradılar. Büyük çoğunluğu yaşadığı yerleri terk ederek, zorunlu göç mağduru oldular. Birçoğu yurt dışında sürgünde yaşamak zorunda kaldı. Bu Alevilerin hem köklerinden hem de inanç ve kültürlerinden uzaklaşmalarına neden oldu. Asimilasyon kaçınılmaz oldu, göç ettikleri yerlerde inanç kimliklerini inkar edip saklamaya kadar vardı. Aileler çocuklarını korumak için *“sakın Alevi olduğunu kimseye deme”* diye tembihlerdi.

6 Mart 1921’de Koçgiri Kürt Alevi halkı liderleri Alişer öncülüğünde özgürlük taleplerini dillendirmiş bu amaçla harekete geçmiştir. Osmanlı devletinin Kemalist yöneticileri, askerleri ve Kemalistlerin örgütlediği Topal Osman gibi paramiliter katiller tarafından, Koçgiri halkının bu özgürlük arayışını Haziran 1921’de Koçgiri’de binlerce insan ve liderleri Alişer ve Zarife katledilmiştir.

1923 yılında Cumhuriyet’in kuruluşundan sonra 1925- 1937 yılları arasında sürdürülen baskı katliam ve soykırımlarla Kürtlerin özgürlük taleplerini bastıran devlet, 1937’ de Dersim’de Kürt Alevilere yönelmiştir. 25 Aralık 1935 Tunceli Kanunu adlı bir kanun yürürlüğe konmuştur.

Gerekli bir dizi hazırlığı yapan devlet, 4 Mayıs 1937 tarihinde Dersim’e askeri olarak bir saldırı yapmıştır. Hatta bu katliam için bakanlar kurulu kararı almıştır. 15 Kasım 1937 Pir Seyit Rıza ve yedi arkadaşı Elâzığ Buğday Meydanı’nda idam edilerek katledildiler. Böylece Dersim öndersiz ve örgütsüz hale getirildi.

Dersim’de halkın öndersiz ve örgütsüz kalmış olmasını fırsata çeviren devlet, 1937- 1938 yıllarında Dersim’de tam bir soykırım uygulamış, on binlerce Dersimli Kürt Alevi’yi katletmiştir. Daha önce yapılan Koçgiri soykırımından sonra gerçekleştirilen Dersim soykırımıyla Alevi toplumu ciddi ölçüde sessizliğe mahkûm edilmiştir.

Yine 1968 yılında Malatya’nın Hekimhan ilçesi Alevilere saldırının merkezi yapılmıştır. Hekimhan Lisesi’nde Alevi ve devrimci öğrencilerle öğretmenlere yönelik olarak başlatılan saldırılarla çok sayıda öğrenci ve öğretmen yaralanmıştır.

Alevilere yönelik saldırıların adresi değişiyor ama saldırılar değişmiyor, aksamıyordu. 5. Mart 1971’de Kırıkhan’da Aleviler saldırının hedefi yapılmışlardır.

20. Aralık 1978’de Maraş’ta Alevilerin gittiği bir kahveye patlayıcı atılarak hem tansiyon yükseltilmiş hem de Aleviler fiziken saldırıya uğramışlardır. 21 Aralık 1978’de ise iki devrimci öğretmen arkadan sıkılan kurşunlarla katledilerek soykırımın daha vahşi olması için gerilim artırılmıştır. Devamında ise resmi rakamlara göre 111 kişi, katliam tanıklarının şahitliklerine göre ise yüzlerce can vahşice katledilmiştir.

Alevleri yok etmeyi amaçlayan bu saldırıların adresi Çorum olmuştur. Mayıs- Temmuz 1980’de Çorum, Alevilerin kaniyla sultanmıştır. Günlerce süren Çorum saldırılarında 57 insan korkunç ve en vahşi yöntemlerle katledilmişlerdir.

Tekçilik boş durmayarak, 1993 yılının Temmuz ayında, Sivas’ta Madımak otelde Alevilere ve Alevilerin dostları olan aydınlara yönelik kanlı bir saldırı geliştirmiştir. Belirtilen tarihte Aleviler, Pir Sultan’ı anma etkinliği yapmak için Sivas’a gitmişlerdir. Bu etkinliği kana bulamak ve Alevilere katliam uygulamak isteyen katliamcı mekanizmanın ilgilileri hemen harekete geçmişlerdir. Geliştirilen provokasyonlarla yaratılan karanlık atmosferin sonucunda Alevi sanatçılar, yazarlar ve dostları olan aydınlar saldırıların hedefi yapılmışlardır. Bu saldırıdan Madımak Oteli’nden bulunan 33 aydın yazar ve sanatçı diri diri yakılarak katledilmişlerdir

Bitmeyen Alevi düşmanlığı, 12 Mart 1995’te İstanbul Gazi Mahallesi’ne yapılan saldırıyla ortaya çıkmıştır. Alevilerin yoğun yaşadığı Gazi Mahallesi’nde üç kahvenin katliamcı güçler tarafından taranmasıyla başlayan katliamcı saldırı, 14/15 Mart 1995’te İstanbul Ümraniye Mahallesi’nde devam etmiştir. Bu soykırımcı saldırıdan 15 kişi hayatını kaybetmiş, katliamın sorumluları açığa çıkartılmamıştır. Devam eden davalar diğer katliamlarda olduğu gibi uzak kentlere taşınarak unutturulmaya çalışılmıştır.

Özet olarak yukarıda sıraladığımız Cumhuriyet Dönemi Alevi katliamlarının detaylarına girmeyeceğiz çünkü günümüze kadar gelen nefret söylemleri, zaman zaman Alevilerin evlerinin işaretlenmesi halen devam ediyor. Zaten henüz Aleviler eşit yurttaş değiller, ibadethaneleri resmen kabul edilmiyor, Alevi kimliği nedeniyle kamuda işe giremiyor vb.

Oysaki, Aleviler kutsal bir inancın sahibi, taşıyıcısı 72 millete bir nazarda bakan, kadın-erkek ayırmaksızın herkesi can olarak gören bir anlayışın, inancın kutsallığının sahipleri olarak, yukarıda verdiğimiz kronoloji sadece cumhuriyet dönemine ait saldırılar ve katliamlardır. Bu listeye baktığınızda bile sözlü tarihle, gizli ibadet ederek bugüne kadar gelen böyle bir inancın, kökünün nasıl ayakta kaldığına hayret edebilirsiniz. Gerçekten kökleri sağlam olmasaydı bugün bunları konuşup yazamazdık.

Bu yüzyıla damga vuran ulus devlet ideolojisini hayata geçirmek ve tek ulus, tek devlet, tek inanç yaratmak için yapılan birçok katliamın sonunda varılan nokta ne?

Bu soruya şöyle bir cevap uygundur sanırım, Aleviler Sunnileşmedi, Kürtler Türkleşmedi, Ermeniler Müslümanlaşmadı ve Türk olmadılar. Bu kadar yok sayılma baskı, şiddet tekçilik konusunda bir başarıya ulaşamadı.

Çünkü Aleviler tekçilik paranoyasına sığmayacak kadar büyük, evrensel, özünü dara çeken, insanı kâmil olmayı hedefine koyan, eline, beline, diline sahip çıkmayı öğütleyenlerdir. Cemlerinde sorunlarını eleştiri-özeleştiri mantığı ile çözen Rızalığı esas alan bu inancın kutsallığında tekçilik doğal olarak yok olup gidecektir. Alevilik Mezopotamya topraklarında yeşermiş kadın erkek eşitliğini esas alan, kolektif bir duruş ve inançtır.

2025 yılının ilk günlerinde Orta Doğu coğrafyası adeta kan gölü haline gelirken egemen güçlerin 3. Dünya Savaşı'nın tam orta yerinde Suriye'de bir insanlık dramı yaşanıyor ve bizler de her gün TV'lerde sosyal medya platformlarında vahşeti izlerken buluyoruz kendimizi.

Suriye Orta Doğu'da en çok inancın, kültürün, kimliğin olduğu bir coğrafya, işte bugün tam da bu farklılığı tekleştirmeye yok etmeye kendi gibi olmayanlara dönük ciddi saldırılar, imha planları ve riskler var. Tabi bu işin Uluslararası yanını unutmadan kapitalizmin zayıflamış yıpranmış 61 yıllık Baas rejimini değiştirip başka bir dini ulus devlet yapısı oluşturup eskinin yerine ikame etme çabasından başka bir şey değil.

Ancak muktedirler bunu yaparken çok kısa bir sürede hükmetme görevini HTŞ örgütüne teslim etti. Bu örgüt kadın düşmanı, tekçi, cihadist bir örgüttür. Suriye'deki Sünni Müslüman olmayan tüm inançlar, kültürler, kimlikler; savaşın, kaosun yaşandığı bu ortamda, savaşın ne kadar süreceğinin belli olmadığı bu süreçte en çok risk altında olanlar; Kürtler, Dürziler, Ermeniler Suriye'deki Alevilerdir.

Suriye'de özellikle Baas rejiminin tüm günahlarının ihale edilmeye çalışıldığı Alevi toplumuna yönelik işkence, insan kaçırma, kaybettirme, mala ve mülke çökme hadiseleri günlerdir devam ediyor. Alevilerin yoğun yaşadığı kentleri insansızlaştırmayı hedefleyen bir mühendislik aklı işlendiği net bir şekilde görülüyor. Suriye'deki Alevilerin şu an için tek endişeleri kaçıp kolay hedef olmayacakları yerlere sığınmak. Alevilerin yoğun yaşadığı birçok mahalle göçler sonucunda şu anda adeta hayalet kentlere dönmüş durumda.

Peki Suriye’deki Alevilerin yaşadığı dramlara dair görüntüler ve haberler, Türkiye’deki Aleviler için ne ifade ediyor? Aleviler, yukarıda sıraladığımız listeye bakarsak tarihsel arka planı olan, hafızalarında hala canlı duran katliamları yaşayanlar olarak korkuyorlar. Bu korku çok insani ve normal değil mi?

Bu günler yine sosyal medya platformlarında Alevilere karşı şimdilik söylemsel boyutta olsa bile ciddi bir algı yürütülüyor bu Alevi toplumunu endişelendiriyor.

Suriye’deki bu mezalime karşı farkındalık oluşturmaya çalışan Türkiye’deki Alevileri de “Siyasal Alevicilik” uydurması altında kriminalize etmeye çalışan ve nefret söylemleri yayan fitne zihniyet de Alevi Hak mücadelesini hedef almaya çalışıyor. Başta sosyal medya olmak üzere birçok alanda açıkça Alevilere saldıran, hedef gösteren ve inançlarını aşağılayan bu yandaş ordulara karşı şu ana kadar tek bir soruşturma bile açılmaması düşündürücüdür. Maraş, Çorum, Sivas gibi bugüne kadarki birçok Alevi katliamı benzer nefret söylemleri ve hedef göstermelerle başlamıştır.

Bütün bu yaşananlara bakarsak, bir arada yaşamanın yegâne formülü demokratik ulustur. Yani tekçilik yerine çoğulculuktur. Farklılıkların barış ve huzur içinde yaşayacağı bir Orta Doğu ancak bununla mümkündür. İşte Rojava bunun en net duruşu, zenginliğidir. Böyle bir Orta Doğu mümkün; Rojava bunu göstermiştir, umarız ki bu ruh tüm insanlığı sarsın sarmalasın.

Sevgiyi, hoşgörüyü, Rızalığı ve doğayla bir bütün olarak bir arada yaşamı esas alan sözlü gelenekle günümüze kadar gelen Alevilik ve Aleviler bugün ciddi anlamda risk altındadır...

Bu anlamda Alevilerin katledilmesine, yaşam alanlarının savaşa harlanmasına, göçe zorlanıp insansızlaştırılmasına sessiz kalınmamalıdır. Kendine demokratım diyen her duyarlı kişi ve kurumların görevi olmalıdır.

Umut, Bu Topraklarda Ekilen İlk Tohum

Rojdan Erez-26 Ocak 2025

Ülkesi için güzel şeyler yapmak isteyen biri ya da birileri ödediği bedelin, Orta Doğu'da halklar ve inançlar şahsında, her şeyiyle ortaya koyanların temsiliyetini ifade etmektedir. İyi ve güzel şeyler bencil ve kıskanç Olympos tanrılarının istemedikleri şeylerdir

Sisyphos'un ibret veren, aynı zamanda yüreklere korku salan cezasını bilmeyen yoktur. Sonsuz bir döngü: Umut-umutsuzluk, sabır- sabırsızlık, inanç-inançsızlık vb. günümüzün yakıcı gerçeklikleri içerisinde birçok insanın araf misali gidip geldiği paradoksal yansımalar. Sisyphos aslında tanrılara rağmen kendi ülkesinin barışını sağlayan, buna cüret eden bir kraldır. Elbette barış ve huzur, bencil Yunan tanrılarının hoşuna gitmez çünkü kendilerine yüklenen bu misyonu, bir ölümlü gerçekleştirmiştir. Bu tarihi iktidarsal bilinçle hemen devreye girerler ve zavallı Sisyphos ülkesine getirdiği barışın bedelini, her gün dik bir yamaçtan büyükçe bir kayayı zirveye çıkarma cezasıyla öder. Ancak kurnaz tanrılar işi psikolojik işkenceye dönüştürür. Tam yukarı çıkarmanın mutluluğunu yaşarken, kaya tekrardan aşağı, olduğu yere geri yuvarlanır. Sisyphos her seferinde kayayı tekrar tekrar yukarı taşımak zorundadır. Bu döngü bu şekilde devam edip gider.

Paradoksların temelinde belirsizlik yatar, amaçsızlık ve dolayısıyla inançsızlıktır. Kadınlara ve halklara dayatılan en büyük cezalandırma yöntemidir. O kadar sinsidir ki bazen bunu anlamakta bile zorluk çekilir. Sanki yaşananlar doğal veya bir kader gibi algılanır, ona göre de bir eylemsizlik hatta düşünememe hali ortaya çıkar. Oysa insan doğası yaşama tutunma üzerine kurulu kodlar ile oluşturulmuştur. Her canlının

özsavunması vardır. İnsan türünün özsavunması ise düşünme ve yaratma gücüdür. Bunun anlamlı hale gelmesi de ahlaki ve politik toplumsal doku, inşalar ile somutluk kazanır. Tüm bunlar da insanın yaşam karşısında sorgulama ve kendini var kılma ihtiyacı ile şekillenmiştir. Düşünce olmadan yaratım olmaz. Yaratım da belirli bir amaç ve inanç ile eyleme kavuşursa anlamlı hale gelir. Hepsi birbirine hayati bir bağ ile bağlıdır. Bu nedenle de sabır, umut ve eylem sahibi olmak kadim bir direniş geleneğidir. Yürütücü güç, her zaman ve koşulda bu öz üzerine şekillenir. Orta Doğu gibi binyılların yorgunluğunu, çelişki ve gerici yanlarını trajik şekilde yaşayan bir coğrafyada yeniden insan olarak onurlu bir kimliğin sahibi olmak, bunun için her şeyini ortaya koymak bahsettiğimiz doğa ile bütünlüklü tarihsel birikimin modern direniş tarzıdır.

Sisyphos'un cezası, tüm bir tarihi süreci özetlerken aslında bugüne de ışık tutacak nitelik taşır. Ülkesi için güzel şeyler yapmak isteyen biri ya da birileri ödediği bedelin, Orta Doğu'da halklar ve inançlar şahsında, her şeyiyle ortaya koyanların temsiliyetini ifade etmektedir. İyi ve güzel şeyler bencil ve kıskanç Olympos tanrılarının istemedikleri şeylerdir. Her toplumsal ilerlemenin önünü alma, sürekli yıkma hali de bu gerçekliği ifade eder. Bir şey olacaksa da bunu onlar yapmalıdır! Onlar yapmalı ki kendi çıkarları, gücü ve iktidarı korunmalıdır! Toplum üzerinde oluşturmaya çalıştıkları korku ve itaat kültürü devam etmelidir! Etmelidir ki onlar da hep var olmalıdır! Sisyphos'un sabrı her gün yeni bir umut ile doğar. Tanrıların yegane gücünü elinden alarak onları işlevsiz kılması ise onun en büyük başarısıdır. Aldığı ceza, ödediği sonsuz bedele karşın ülkesi için yaptıkları onu ölümsüzleştirecektir. Belki de Olympos iktidarının korktuğu şey de budur.

Savaş gerçekliğinin tüm yıkıcılığı ile devam ettiği bugünlerde kuşkusuz en fazla ihtiyaç duyduğumuz şey sabır ve umut olacaktır. İlk iktidarsal oluşumlardan, ilk kadın kırımından bu yana insanlık tarihi bunlarla baş etmenin yollarını arayıp durmuştur. Hiçbir zaman, insanlık değerlerinin yok olmasını kabul etmemiş, bunun için mücadele etmiştir. Sabır ve umut Orta Doğu halklarının, kadınlarının mayasıdır. Her şeye rağmen lanetli kılınan bu topraklarda kendi varlığını korumak, bu muhteşem direniş kültüründen kaynağını almaktadır. Sisyphos'un sabrının temsiliyetini Orta Doğu coğrafyasının kök hücrelerinde aramak bu nedenle önem taşır. Her mitolojik anlatı aslında bize toplumsal bir gerçekliği yansıtır. İçerisinde tüm bir yaşamın öncesine ve sonrasına dair derin izler barındırır. Başkaldırının kendisinin yeterli olmadığı, bazen amaç için ödenecek tüm bedelleri göze almayı da işaret eder. Bu bir direniş kültürüdür. Gücü kendi eline alma, irade olma ve kimlik kazanmaktır. Tüm bunları yaparken de neler ile karşılaşacağımızın bilinci ile eylem sahibi olmak, zorlu koşullarda bile ayakta kalma iradesini oluşturacaktır. Dolayısıyla da

topyekün bir saldırı altında bile direniş geleneğinden kopmayan, ihanet ve kahramanlıkların at başı gittiği Kürdistan coğrafyasındaki tüm halkların, ortak emek ve çabasıyla, umuduyla inşa ettikleri demokratik ve özgür yaşam arayışının hiç bitmemesi de bu gerçeklik ile bağlantılıdır. Burada asıl olan sabır, umut ve eylem sahibi olmaktır.

Direniş kültürünün temel aktörleri de dün olduğu gibi bugün de kadınlardır. Ahlaki ve toplumsal her direnişin, her başkaldırının temelinde kadının tarihsel birikimi ve toplumsal doğası vardır. Özcesi her toplumsal devrim bir kadın devrimidir. Kadının olmadığı hiçbir oluşum, hareket ya da düşünce başarı sahibi olamaz. Bundan dolayıdır ki demokratik ve komünal yaşama dair her saldırıyı aynı zamanda kadın aklına, kadın yaratımlarına yönelik gelişen saldırılar olarak okumak, bunun cinsiyetçi analizini yapmak hakikati görme noktasında temel bir başlangıç olacaktır. Savaş ortamlarında kadına yönelik katliamlar, tecavüzler ve göçertme durumlarını da bu doğrultuda ele almak gerekmektedir. Kürdistan’da yürütülen sıcak savaş ve özel savaş politikalarının öncelikle kadına yönelik olması, kadının toplumsal mücadeledeki öncü misyonu ve eril düşüncenin kadınlar şahsında yürüttüğü halk düşmanlığı ile bağlantılıdır. Bu nedenle de sabır, umut ve eylem denilince tarih boyunca en çok ezilen, katledilen, her şeyi ile aşağılanan kesim olarak kadınların akla gelmesi gerçeğin kendisidir. Olympos tanrıları misali etrafını saran eril tahakküm sisteminin tüm tahribatlarına karşın kadim bir sabır ve birikimle kendi varoluşunu tamamlamak, özgürlük ile taçlandırmak için; tarihin hiçbir döneminde insanlık onurunun bu kadar ayaklar altına alınmadığı bir çağın öncüleri olmuşlardır.

Sisyphos’un umudu ve sabrının yeni yüzyılda karşılığı; her şeyin ilk başladığı yerin, Orta Doğu ve Kürdistan halkının, kadınların umudu ve direnişi olmaktadır. Kaçınılmaz bir hakikat olarak artık denilebilir ki, hiçbir başkaldırı bu kadar anlam bütünlüğüne sahip olmamıştır. Kadınlar hiçbir çağda özgürlüğe bu kadar yakın olmamıştır. Çünkü bizlere Sisyphos’un döngüsünü dayatan tanrılara karşı, bu döngüyü paramparça ederek, anlamlı ve eylemli kılacak modern, politik tutum ve duruş artık mevcut olmakla birlikte, yaşamsallaştırılmaktadır. Ve kuşkusuz artık hiçbir tanrının bunu yok etmeye gücü yetmeyecektir.

Sonuç olarak; her koşulda umudu büyütme, fiziki-zihni inkarlara karşı koyacak güce ve inanca sahip olmak, biz kadınların, halkların en büyük silahıdır. Umut bu topraklarda ekilen ilk tohumdur. İnsanlığın ekmeği, ilk temel gıdasıdır. “Tarih şimdidir” derken işaret edilen yakıcı ama bir o kadar da umut veren gerçeklik de tam olarak bu olmaktadır.

Eril Edebiyata Karşı Bir Duruş: Leyla Erbil

Didem Yılmaz-26 Ocak 2025

Toplumda bir tehdit oluşturmaması için üzerinde kurulan baskı, kadını bir çerçeve içine hapseder; Erbil'in öykülerindeki kadınlar, bu hapsolmuşluk sorununun karşısına özgürlük ve varoluşu koyan kadınlar olarak karşımıza çıkar. Bu öykülerde kadın, tehlikeyi her zaman yanı başında hissetmekle birlikte mücadeleye devam eder

Dayatmacı kültürün hayat bulduğu evden çıkıp yaşam alanını genişleten kadının feminist söyleme ulaşarak tekçi, eril edebiyat yazarları tarafından “alışılmışın dışında olmakla” suçlanması 1960 ve sonraki yıllara tekabül eder. 1960 yılı sonrasında eleştirilen bu yazarların arasına giren isimlerden biri Leyla Erbil olur.

Kemikleşen edebiyat anlayışına başkaldıran Leyla Erbil, yazarlığın ölçüsünü şu şekilde ortaya koyar: “Bizden önce tek taraflı olarak erkeklerce örülmüş bulunan edebiyat düzeninde yerimizi almamız gerekiyor.” (Karaca 2006: 202) Eril anlayışın yarattığı kadın algısı, ekonomik ve siyasal alanda cinsiyet ayrımcılığı, siyasal ve sosyal değişimlerin

bireydeki yansımaları Leyla Erbil'in kaleminin ucunda olmuştur her zaman. **Erbil'in vurgusu “tabuların altında en çok kadının ezildiğine” işaret eder.**

Varoluşçuluk anlayışı temelinde insan, özünü kendi oluşturur. Bu özünü oluşturma sürecinde savaşı, zulüm görür. Bu koşullar insanı bunalıma sürükler. Öykülerinde varoluşçu anlayışı benimseyen Erbil'in öykülerinde bu bunalım, varoluşsal sebeplere dayandırılır. Yazar, bireysel varoluş sorunlarını kadın ve kadın sorunu üzerinden dile getirir. Bunalım hali, kadının üzerinden söküp atamadığı bir haldir.

Leyla Erbil 1960, 1968 ve 1977'de yazdığı Eski Sevgili, Hallaç ve Gecede öykülerinde kadınları özellikle ana karakter olarak seçer ve öykülerini, kadının ezilmesine hizmet eden toplumsal cinsiyet rolleri, baskı ve değişmeyen değer(!) yargılarına karşı bir direniş olarak yazar. Hem işlediği konuların bağlamı ve mahiyeti açısından hem de öykünün geleneksel kalıplarını yıkması bakımından edebiyat dünyasında adını duyuran Erbil'in öyküleri hem biçimsel açıdan özgündür hem de felsefik, politik ve psikolojik çizgileri, vurguları taşır. O, öykülerinde hem dilin geleneksel söz dizimi kalıplarını kırmış hem de eril edebiyat anlayışını yıkan tahlilleri ortaya koymuştur.

Erbil'in öykülerinde yansıttığı kadınlar aynı zamanda yazarın görüşünü de temsil eder: “Başkaldıran, direnen kadın önce kendini anlamayı öğrenecek sonra varoluşunu gerçekleştirecektir.”

Toplumda bir tehdit oluşturmaması için üzerinde kurulan baskı, kadını bir çerçeve içine hapseder; Erbil'in öykülerindeki kadınlar, bu hapsolmuşluk sorununun karşısına özgürlük ve varoluşu koyan kadınlar olarak karşımıza çıkar. Bu öykülerde kadın, tehlikeyi her zaman yanı başında hissetmekle birlikte mücadeleye devam eder.

Leyla Erbil'in öykülerinde kendine yabancılaşan, cins kimliğini merak eden kadının varoluşsal sebeplerden kaynaklanan huzursuzluğu ve yalnızlık hissi görülür. Erbil, kadınların toplumda “kimliksizleştirilmesi” durumunu öykülerine yansıtır. Öykülerde erkek karakterlerin ismi belli olmakla birlikte kadınlar isimsizdir. Kadın, onun öykülerinde “aynı toplumdaki gibi” kimliksizdir, edilgendir. Buradan hareketle Erbil'in öykülerinde kadının sürekli toplumun değer yargılarına göre yaşama zorunluluğu hissetmesinin kendi benliğini yitirmesine yol açtığını görürüz. Erbil'in “Öyküsüz” isimli öyküsünde özne değil nesne olan kadının kendisi için var olma çabasını, feminist cümlelerle okuruz.

Kadının kendini değiştirme ve özgürleştirme isteğini “Ben ilkel ve gür bir kendini değiştirmeyi, özgür bir seviye akmayı istiyordum.” diye ifade ediyor Leyla Erbil ve dayatılan

kadın-erkek ilişkilerini reddediyor. Bu nedenle de aşkın sadece erkek istediği için değil kadının da isteği üzerine olmasını bekliyor. Erbil'in öykülerindeki kadınların pişmanlıklarla dolu evlilikleri, aynı zamanda kadını kısıpca alan bir özgürlük düşmanıdır. Onun eserlerinde kadın, erkekle yaşanan zıtlıklarını dile getirir. Kadın sevinirken erkeğin mutsuz olması, kadının eğlenirken erkeğin ölmeyi istemesi, kadın erkeği övdükçe erkeğin kendini eksik görmesi bu zıtlıkların bir kısmını ifade eder. Bu zıtlıkların doğurduğu sonuç olarak ortaya çıkan kadının aldatma itirafı, zihinsel ve cinsel arzularını baskı altına alan toplumsal yaklaşıma karşı bir isyan niteliği taşır.

Leyla Erbil, öykülerinde kız çocuklarını da mutsuz olarak işler. Baba sevgisinden yoksun, annesinin yasak koyucu cinsellik anlayışının baskısı altında büyüyen kız çocuklarının ezilmeleri de anne gözetiminde gerçekleşir. Erbil'in öykülerinde kız çocukları; babaları ve anneleri tarafından cinsel organları yakılan, pencerelerden atılan, ruhları sakatlanmış çocuklar olarak karşımıza çıkar. Bu öykülerdeki anne-kız ilişkileri bir çelişkiyi de beraberinde getirir: Anne, kendi varoluş sürecini gerçekleştirme peşinde koşarken aynı alanı kız çocuğu için açmaz ve kız çocukları annenin istediği türde bir yaşantının içine hapsolür. Bu çatışmada kız çocuğunun anneye isyan eden tavrı ile Erbil, bu kez de kız çocuğunun varoluş sürecini, sancısını ortaya koyar. Anne-kız çatışmasındaki annenin edilgenliği, kutsallığı, düzene hizmet etme eğilimi yazar tarafından eleştirilir. "Anne kutsallığının" eleştirilmesi de edebiyatta çok rastlanan bir durum değildir. Leyla Erbil, öykülerinde anneyi ön plana çıkarırken aslında toplumdaki anne algısının da karşısında durur.

Edebiyatta kadın olmak da kadını işlemek de zordur. Leyla Erbil, bu zorluğu aşmayı başaran ve kadını gerçekliğiyle önümüze koyan bir yazar olmuştur her zaman. Erbil'in kadını eleştiren cümleleri "kadını kendini tanımaya ve içinde bulunduğu girdaptan çıkmaya zorlayan" bir amaç edinmiştir. Aşk, öfkeyi, mücadeleyi kadının varoluş sancıları içinde yer alan olgular olarak değerlendiren Erbil, öykülerinde bu tutumunu acı, zulüm ve bencillikler üzerinden anlatmıştır. Kısacası Erbil, güzel olan kadını "çirkinlikler" ile anlatarak kadına içinde bulunduğu durumu gösterir ve bu durumdan çıkması gerektiği uyarısını yapar. Yazarın edebiyat dünyasındaki başarısı da bu eleştirel tutumundan ileri gelir.

Leyla Erbil Kimdir?

Leyla Erbil (12 Ocak 1931-19 Temmuz 2013) Türkiye Yazarlar Sendikası kurucu üyesi ve PEN Yazarlar Derneği üyesidir. 1996 yılında F-Tipi cezaevleri ve açlık grevlerine dikkat çekmek için ölüm orucunun 69. gününde imza kampanyası başlatan yazar, 2002 yılında PEN Yazarlar Derneği tarafından Nobel Edebiyat Ödülü'ne aday gösterildi. Leyla Erbil, Türkiye'den bu ödüle aday gösterilen ilk kadın yazar oldu.

Okuma Önerisi Olarak Leyla Erbil Eserleri:

- Hallaç
- Eski Sevgili
- Gecede
- Tuhaf Bir Kadın
- Karanlığın Günü
- Tuhaf Bir Erkek
- Zihin Eserleri
- Leylim Leylim: Ahmed Arif'ten Leyla Erbil'e Mektuplar